УДК 378.147:746.6

Вітчинкіна К. О.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАСОБІВ ФОРМОУТВОРЕННЯ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ ЗАСОБІВ ДИЗАЙНУ

Вітчинкіна К. О. Обґрунтування засобів формоутворення як одного з видів засобів дизайну. *У статті розглядаються різноманітні підходи до визначення засобів дизайну як основи дизайнерського проекту та процесу проектування. Подається класифікація засобів дизайну як основи побудови дизайн-проекту. Розглядаються різні підходи до визначення засобів формоутворення в дизайні як притаманних саме дизайну та спрямованих на розробку форми предмету, що проектується. Аналізуються особливості та види засобів формоутворення як одного з видів засобів дизайну стосовно дизайну одягу як одного з видів дизайну. З'ясовується, на якому з етапів проектування використовуються засоби формоутворення. Також розглядається, що саме повинні знати та уміти студенти, майбутні дизайнери, для оволодіння засобами формоутворення та застосування їх у проектній діяльності. Накреслюються перспективи подальшого обґрунтування інших видів засобів дизайну та розробки педагогічної технології оволодіння студентами засобами дизайну.*

Ключові слова: *дизайн, засоби, композиція, проект, проектування, форма, формоутворення.*

Витчинкина Е. А. Обоснование средств формообразования как одного из видов средств дизайна. *В статье рассматриваются различные подходы к определению средств дизайна как основы дизайнерского проекта и процесса проектирования. Приводится классификация средств дизайна как основы построения дизайн-проекта. Рассматриваются различные подходы к определению средств формообразования в дизайне как характерных именно для дизайна и направленных на разработку формы проектируемого предмета. Анализируются особенности и виды средств формообразования как одного из видов средств дизайна относительно дизайна одежды как одного из видов дизайна. Определяется, на каком из этапов проектирования используются средства формообразования. Также рассматривается, что именно должны знать и уметь студенты, будущие дизайнеры, для овладения средствами формообразования и использования их в проектной деятельности. Намечаются перспективы дальнейшего обоснования других видов дизайна и разработки педагогической технологии овладения студентами средствами дизайна.*

Ключевые слова: *дизайн, средства, композиция, проект, проектирование, форма, формообразование.*

Vitchynkina K. The Justification of the Facilities of Mmorphogenesis as a One Kind of the Means of Design. *In the process of solving a particular design problem the designer is always faced with a choice of the means that may be use for the most complete expression of certain content, the idea of the design object. New artistic ideas, new content influence on the development and improvement of the means of expression. For example, in the decorative art the role of means, methods and techniques is particularly significant. This statement is valid in relation to the design. A single classification of common the means of design are not been developed in contemporary design theory. In the theory of design there are several approaches to the definition and classification of the means of design. In the article are considered different approaches of the determination and classification of the means of design as bases of a project and a process of the designing. First of all the means of composition are determined. In the second place the means of project modeling or the means of project composition are determined. Also consider the means of composition or means of the sketch composition. But these three approaches are based on the borrowing and adaptation of means of fine and decorative arts. The fourth approach is determining the means that correspond to the design and exactly aim at projection form of the object which is being designed. The need to determining the means of design is sufficient actual. That is why the purpose of the article to substantiate the means of design as a basis of the project design, the classification of the means and analyze the features of the means of morphogenesis as one of kinds of the means of design.*

The means of design are defined as the techniques, methods of action which aim to achieve the objective of the project tasks. The classification of means of design as the basis of creation a design project is given in the article. Design Means are divided into four main groups — the means of morphogenesis, the means of composition, means of designing and the means of representation. Different approaches to defining the means of shaping the design is typical for the design and aimed at development of forms of the projected ob-

Рецензент статті: Тимошевський В. І., доцент, зав.кафедри УДПМ та графіки, Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди

Стаття надійшла до редакції 25.08.2016

ject are considered. The features and types of means of morphogenesis as a one of kinds of means concerning the fashion design as types of design are analyzed. The means of morphogenesis in fashion design are include silhouette, figurative and morphological transformation. Means of morphogenesis as a type of design play a considerable role in the presentation of design ideas and also for developing of type and form of the object which is being designed.
The design phase on which uses means of morphogenesis is determined. Means of morphogenesis — silhouette, figurative and morphological transformation is uses at the first stage of the creative process when there is a definition of the problem, which is going on the first stage of fashion design — collection a material for creative work. Silhouette is regarded as a contour of clothes, the projection of the clothing form. Figurative and morphological transformation is regarded as change and transformation of the structure and form of construction according to the generalized artistic reflection of an ideal representation of the object of design, the artistic model that created by imagination of the designer. Figurative and the morphological transformation of the foundations of creativity by means of an associative representation of contribute to emotional figurative decision of the clothing as an ensemble completed artwork. The artistic image is a kind of union of the logical and emotional. Therefore, it could be argued that the creation of the artistic image, students must develop creative thinking and creative activity. But the learning process is not always gives good results in this regard. It is necessary to develop the artistic observance. This is one of the leading creative abilities on which can evolve creative thinking.
We also consider exactly what should know and be able to do students, future designers for learning means of morphogenesis and use them in their project activities. Students should know the definition and types of silhouettes of clothes and be able to use a variety of silhouettes in the design in depending on the design tasks. Students should know and be able to use the features of figurative and morphological transformation. This requires a detailed study of the figurative and morphological transformation of the structure bases of creativity, the search for common, "iconic" elements and their use in the design of clothing.
Learning the means of design has theoretical and practical aspects. The theoretical aspect lies in provide students with a means of design. The practical aspect lies in obtain the practical skills in using the means of design during the projection process. And unfortunately exactly the practical aspect is given less attention. In the present research are scheduled the perspectives of further substantiation of other means of design and development of pedagogical technology of studying by students the means of design.

Keywords: *design, means, composition, project, form, morphogenesis.*

Постановка проблеми. Вирішуючи визначену проектну задачу, дизайнер завжди зіштовхується з проблемою вибору засобів, здатних найбільш повно виразити відповідний зміст, донести до глядача відповідну ідею.

Нові художні ідеї, новий зміст визначають розвиток і удосконалювання виразних засобів.

Так, наприклад, у декоративному мистецтві роль засобів, способів і прийомів особливо велика. Т. В. Ганова зауважує, що художньо-образотворчі засоби в декоративному мистецтві рідко «диктують» художній образ, тому пошук засобів, а значить пошук нового, виправдовує будь-які «блукання», і чим вони активніші, тим більше можливостей знайти новий, оригінальний, нетрадиційний спосіб вираження [1]. Можна сказати, що це твердження справедливе стосовно дизайну.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи, що проводяться в галузі активізації творчої діяльності в навчанні. Тему дослідження затверджено на засіданні кафедри загальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, протокол № 1 від 04.09.2007 року.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній теорії дизайну не існує однієї загальноприйнятої класифікації засобів дизайну.

Такі науковці як А. А. Барташевич, Р. Гілберт, Г. С. Горіна, А. Г. Мельников, Т. Числовська визначають засоби композиції.

Другий погляд на визначення засобів дизайну — визначення засобів проектного моделювання або засобів проектної композиції (Г. С. Горіна, В. Я. Даниленко, Ф. М. Пармон, Т. П. Кондратенко).

Ф. М. Пармон та Т. П. Кондратенко розглядають лінію, пятно та штрих як основні засоби композиції ескізу. І. В. Шорохов розглядає засоби зображення.

Ці три підходи до визначення засобів дизайну, на нашу думку, ґрунтуються на запозиченні та пристосуванні засобів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

Четвертий підхід пов'язаний із визначенням саме засобів дизайну (В. Я. Даниленко, В. В. Сьомкін), притаманних саме дизайну та спрямованих на розробку форми предмету, що проектується.

А звідси постає **актуальна** потреба обґрунтування засобів дизайну.

Мета статті — обґрунтувати засоби дизайну як основу побудови дизайн-проекту, а також розглянути засоби формоутворення як один із видів засобів дизайну.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриттю сутності поняття «засоби» сприяє логіко-семантичний аналіз цього поняття. Із цією метою було вивчено і проаналізовано статті словників, енциклопедій. Так, у словнику С. І. Ожегова та Н. Ю. Шведової зазначено: «Засіб — прийом, спосіб дії для досягнення чого-небудь» [2].

Можна зауважити, що засоби дизайну — це прийоми, способи дії для досягнення мети проектного завдання.

Оскільки в процесі аналізу літератури було з'ясовано, що існує дуже багато різних підходів до

визначення засобів дизайну, — таким чином, можна визначити наступні засоби дизайну, поділивши їх на чотири основні види:

1) Засоби формоутворення:
- силует;
- образна та морфологійна трансформація.

2) Засоби композиції:
- пропорції;
- ритм;
- текстура та фактура;
- контраст та нюанс;
- єдність стилю.

3) Засоби проектування:
- ескіз, видами якого ми вважаємо форескіз, творчий ескіз, конструктивний або робочий ескіз або технічний малюнок;
- макетування;
- словесне проектування.

4) Засоби зображення:
- лінія;
- пятно (пляма);
- колір.

Для нашого дослідження важливо детально розглянути засоби дизайну одягу й з'ясувати, що студенти повинні знати та вміти при володінні засобами дизайну одягу.

Так, перший вид засобів дизайну — засоби формоутворення.

Розкриттю сутності такого виду засобів дизайну як засоби формоутворення сприяє аналіз понять «форма» та «формоутворення».

Згідно з визначенням В. Я. Даниленка, «форма — зовнішній вигляд, об'ємно-просторова організація матеріального предмета; зовнішнє вираження будь-якого змісту. Формоутворення — категорія художньої діяльності, дизайнерської та технічної творчості, що виражає процес становлення та творення форми» [3: 51].

До засобів формоутворення відносяться такі засоби як силует, образна та морфологійна трансформація.

В. В. Сьомкін, розглядаючи образну і морфологічну трансформацію, як засоби дизайну пише: «Дизайнер використовує образну і морфологічну трансформацію як проектний засіб, що дозволяє в певних ситуаціях оптимізувати функціональне, морфологічне і образне функціювання об'єкта» [4: 3].

Силует, за словником С. І. Ожегова та Н. Ю. Шведової, — лінії, контур одягу [2]. Т. В. Козлова визначає силует як проекцію форми костюму, виділяючи три основні силуети: прямокутник, трапеція, овал [5].

Таким чином, на нашу думку, силует — контур одягу, проекція форми одягу. Але поряд із такими силуетами, як прямокутник, трапеція та овал, ми можемо також виділити Х-подібний силует.

Слід зауважити, що студенти повинні знати означення та види силуетів одягу й уміти використовувати різні силуети в проектуванні в залежності від задачі проектування.

Трансформація, за словником С. І. Ожегова та Н. Ю. Шведової, означає перетворення. Образ — узагальнене художнє відображення дійсності, убране в форму конкретного індивідуального явища. Морфологія — побудова, форма [2]. За визначенням В. Я. Даниленка, у дизайні під трансформацією розуміють зміну структури й форми дизайнерського об'єкта. У дизайні під проектним образом розуміють ідеальні уявлення про об'єкт проектування, художню модель, що створена уявою дизайнера. Морфологія — вчення про форму, формоутворення, будова форми [6: 50–51]. Таким чином, ми можемо зазначити, що образна та морфологійна трансформація являє собою зміну і перетворення структури й будови форми та (згідно) узагальненого художнього відображення ідеального уявлення про об'єкт проектування, художню модель, яка створена уявою дизайнера.

На кожному з етапів проектування використовуються певні засоби дизайну. Засоби формоутворення (силует, образна та морфологійна трансформація) використовуються на першому етапі творчого процесу, відбувається усвідомлення проблеми, тобто відбувається перший етап дизайну одягу — збір матеріалу для творчої роботи.

Г. С. Горіна зауважує, що, займаючись створенням костюма, студенти у своїй діяльності не повинні копіювати форми народного, історичного костюму, витвори мистецтва, архітектури, орнамент тканини, форми, існуючі в природі, тобто різні види джерел творчості [7; 8; 9]. Із цього приводу ми можемо навести вислів Ф. М. Пармона: «Художник досягає виразності й образності шляхом осмислення першоджерела засобами асоціативного уявлення» [10: 25]. Саме асоціативне уявлення він вважає важливим чинником дизайну одягу.

Образна та морфологійна трансформація джерела творчості шляхом асоціативного представлення сприяє емоційно-образному рішенню одягу як завершеного художнього ансамблю. Оскільки художній образ являє собою своєрідний сплав логічного і почуттєвого, уявного й емоційного, ми можемо зауважити, що для його створення людина повинна мати добре розвинуте образне мислення.

Однак не завжди навчальний процес дає гарні результати в цьому відношенні, необхідно розвивати художню спостережливість — одну з ведучих творчих здібностей, на базі якої тільки і може розвиватися образне мислення. Якщо дизайнер не здатний спостерігати, помічати в житті цікаве, характерне, у нього не буде необхідного наочно-образного матеріалу для створення істинно художнього образу. Мистецтво моделювання одягу вимагає від дизайнера абстрагованого осмислення дійсності, методика проектування нових форм одягу базується на науковому прогнозуванні моди за останні роки та створенні художнього образу костюма на основі різноманітних джерел творчості, зауважують З. Тканко та О. Коровицький [11].

Тобто студенти повинні знати й застосовувати цей засіб дизайну, що потребує детального вивчення образної та морфологічної побудови джерел творчості, пошуки загальних, «знакових» елементів та їх застосування в процесі проектування одягу.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що засоби дизайну — це прийоми, способи дії для досягнення мети проектного завдання, які являють собою основу процесу проектування. Засоби формоутворення як один із видів засобів дизайну відіграють значну роль для репрезентації дизайнерської думки, для розробки образу та форми об'єкта проектування.

Навчання засобам дизайну має теоретичний та практичний аспекти. Теоретичний аспект полягає в ознайомленні студентів із засобами дизайну, а практичний аспект — у набутті практичних навичок застосування засобів дизайну в процесі проектування. І, на жаль, саме практичному аспекту приділяється менше уваги. Саме тому **подальшого дослідження потребує** обґрунтування інших видів засобів дизайну та розробка педагогічної технології оволодіння студентами засобами дизайну та аналіз її впливу на формування творчої активності студентів.

Література:

1. Ганова Т. В. Активизация творческого поиска у учащихся средней школы в процессе создания карнавально-маскарадного костюма : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. — теория и методика обучения изобразительному искусству / Ганова Татьяна Валерьевна. — М., 1996. — 187 с.
2. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; Рос. АН, Ин-т рус. яз., Рос. фонд культуры. — М.: Азъ, 1992. — 955 с.
3. Даниленко В. Я. Основи дизайну : [навч. посіб.] / В. Я. Даниленко. — К. : ІЗМН, 1996. — 92 с.
4. Сьомкін В. В. Образна і морфологічна трансформація в дизайні : [навч.-метод. посіб.] / В. В. Сьомкін. — К. : Інститут Підприємництва, Права і Реклами, 2002. — 46 с.
5. Козлова Т. В. Художественное проектирование костюма / Т. В. Козлова. — М. : Легкая и пищевая промышленность, 1982. — 143 с. : ил.
6. Даниленко В. Я. Дизайн : [підруч.] / В. Я. Даниленко. — Х. : ХДАДМ, 2003. — 320 с. : 664 іл.
7. Горина Г. С. Моделирование костюма на основе народных традиций / Г. С. Горина. — М. : МТИ, 1978. — 21 с. : ил.
8. Горина Г. С. Народное искусство в моделировании одежды / Г. С. Горина. — М. : Легкая индустрия, 1974. — 182 с. : ил.
9. Горина Г. С. Традиции и модный костюм / Г. С. Горина // ДИ СССР. — 1967. — № 3. — 27 с. : ил.
10. Пармон Ф. М. Эстетика форм и конструкций костюма (в историческом аспекте) : [учебное пособие по рисунку и спецкомпозиции для студентов] / Ф. М. Пармон. — М. : Легкопромбытиздат, 1982. — 108 с. : ил.
11. Тканко З., Коровицький О. Моделювання костюма в Україні XX століття / З. Тканко, О. Коровицький. – Львів : Львівська академія мистецтв, 2000. — С. 49–60.

References:

1. Ganova T. V. Aktivizatsiya tvorcheskogo poiska u uchashchikhsya sredney shkoly v protsesse sozdaniya karnaval'no-maskaradnogo kostyuma : dis. … kand. ped. nauk : 13.00.02. — teoriya i metodika obucheniya izobrazitel'nomu iskusstvu. Moscow, 1996, 187 p.
2. Ozhegov S. I., Shvedova N. Yu. Tolkovyy slovar' russkogo yazyka. Ros. AN, In-t rus. yaz., Ros. fond kul'tury. Moscow, Az», 1992, 955 p.
3. Danylenko V. Ja. Osnovy dyzajnu : navch. posib. Kyiv, IZMN, 1996, 92 p.
4. S'omkin V. V. Obrazna i morfologichna transformacija v dyzajni : navch.-metod. posib. Kyiv, Instytut Pidpryjemnyctva, Prava i Reklamy, 2002, 46 p.
5. Kozlova T. V. Khudozhestvennoe proektirovanie kostyuma. Moscow, Legkaya i pishchevaya promyshlennost' Publ., 1982, 143 .p. : il.
6. Danylenko V. Ja. Dyzajn : pidruch. Kharkiv, HDADM, 2003, 320 p. : 664 il.
7. Gorina G. S. Modelirovanie kostyuma na osnove narodnykh traditsiy. Moscow, MTI, 1978, 21 p. : il.
8. Gorina G. S. Narodnoe iskusstvo v modelirovanii odezhdy. Moscow, Legkaya industriya Publ., 1974, 182 p. : il.
9. Gorina G. S. Traditsii i modnyy kostyum. DI SSSR, 1967, no. 3, 27 p. : il.
10. Parmon F. M. Estetika form i konstruktsiy kostyuma (v istoricheskom aspekte) : uchebnoe posobie po risunku i spetskompozitsii dlya studentov. Moscow, Legkoprombytizdat, 1982, 108 p. : il.
11. Tkanko Z., Korovits'kiy O. Modelyuvannya kostyuma v Ukraïni XX stolittya. L'viv, L'vivs'ka akademiya mistetstv, 2000, pp. 49–60.